MIHAELA-ADELINA CHISĂR-VIZIRU
West University of Timişoara

GEORGE BĂLĂIȚĂ. THE PARABLE OF A PALLADIAN OF REALITY

Abstract: Gambling on a solid bibliographical basis, as well as on writer's testimony in interviews, the study is meant to synthetically present George Bălăiță's vision regarding the idea of literature. Therefore, it is surprised the image of the creator as central figure of the work, could this be character, alter ego of the writer or theoretical marker. He gives the measure for George Bălăiță's literary beliefs, in a speech in which, behind the theoretical accents, we can distinguish the diabolical pleasure of writing and the talent of a writer confident in the idea that the literature is a way of being. The art of writing is the hackney's prerogative that, with abnegation, renders the facts, becoming a genuine disciple of the reality, which he submits by the force of the imagination.
Furthermore, we will highlight the fact that in the entire creation there is an unity of the artistic vision, whom the author keeps by strong beliefs regarding literature and by an unique manner of investigating real, invoking the sensitive resorts of the human being, that fundaments the reality by the power of speech, through the art of talking and the art of writing.

Keywords: contemporary writer, the art of writing, artistic vision, reality-fiction relationship, investigating the real.

Deși debutează în anii '60 (cu volumul de proză scurtă *Călătoria*), atenția criticilor va fi îndreptată asupra sa abia în 1975, când publică romanul *Lumea în două zile,* o carte devenită, în scurt timp, un fel de *centru de greutate* al operei sale în funcție de care aceasta va fi reașezată. S-a creat astfel o **imagine fragmentară** care își găsește completarea în **proza scurtă** a lui George Bălăiță, în **articolele dispersate** în numeroase publicații, precum și în **interviurile** pe care scriitorul le-a acordat de-a lungul vremii. Fără doar și poate că *Lumea în două zile* este cartea care a rezistat timpului, impunându-se ca operă de referință a literaturii române, însă trebuie remarcat faptul că ea face parte dintr-**un laborator de creație cu vocația eterogenității**, din *magma* unei opere al cărei autor se declară *un rob al cuvântului scris*.

Prezență discretă, dar nu neînsemnată, în viața literară, Bălăiță mărturisește adesea că scrierile sale nu au urmat un anume *program estetic* dovedind, cu toate acestea, că are convingeri solide în ceea ce privește literatura, expunându-le cu încrederea celui care știe că *îndelectnicirea sa este prima din lume* și, totodată, declarându-se „[…] un scriitor adevărat. Un bun profesionist. Un rob al cuvântului scris. Un stăpân al himerelor mele, care, la rândul lor, mă digeră lent și mă elimină de fiecare dată într-o stare jalnică"[1].

Viziunea lui George Bălăiță asupra ideii de literatură nu înseamnă neapărat *sistem teoretic*, cuantificabil în aserțiuni care impun anumite limite, ci mai curând sunt identificabile *detalii tehnice* ale operei, *elemente de substrat*, care pot fi citite ca o **propedeutică** pentru înțelegerea creației sale. Primul *actant* care se impune în discuția despre literatură este cel care o creează, cel care scrie **— scriitorul —** sau, pentru a utiliza termenul preferat de George Bălăiță, **scribul**. În această ordine de idei, autorul subliniază că „scribul este la mine cel care

[1] George Bălăiță, *Între omul care vorbește și omul care scrie este un gol de netrecut, inerviu consemnat de C. Stănescu,* inclus în vol. *Opere III, Marocco (II),* Cronologie de Marilena Donea, Editura Polirom, [Iași], 2011, p. 344.

BDD-A21776 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:28 UTC)

scrie. Cel care scrie lumea. Hai să zicem purtătorul de cuvânt al realității. Dar și al realului. Dar și al iraționalului. El include și stăpânul, și sclavul. El mi-a ieșit în cale în *Ucenicul neascultător,* dar a existat nenumit din clipa când m-am pomenit scriind”[2]. **Scribul** devine astfel o **figură centrală** a operei lui George Bălăiță, o **emblemă** a ideii de literatură, care configurează un ansamblu de reprezentări literare, el putând fi *autor*, *personaj* și *concept*. Este așezat în **descendența cronicarului** care, *martor al timpului său*, al unei realități istorice *descrie lumea* și căruia nu i se poate contesta **preocuparea pentru minuțiozitate**. La capătul condeiului se află întreaga realitate, un spectacol inedit privit cu detașare, cu *ochii de piatră* ai scribului care știe că *a (de)scrie lumea* echivalează cu a o stăpâni. Gândită astfel, strădania cronicarului este suspectă de a fi o *pseudoconstrucție*, apărând întrebarea „[…] dacă nu cumva, la uma urmei, cronicarul, bunăoară, nu construiește ci face doar descrierea unei construcții […]. Așa că s-ar putea spune că el nu există? Și că numele lui, dacă nu-i este cu supărare, poate fi pomenit din ce în ce mai rar pe măsură ce cronica înaintează? Și în cele din urmă poate dispare cu totul? Și că îndată ce va căpăta destulă substanță, când va fi esență dar și înveliș, când va fi cu adevărat vie cronica ar putea eventual să se scrie pe sine din sine, ar căpăta fără doar și poate autonomia ființei gânditoare, după cum însuși cronicarul scrie undeva? Cronica, vezi bine, i-ar spune cronicarului; acum să te mai scriu și eu pe tine!? Rânjind ca o muiere rea, și el pierind într-o clipă?”[3]. Este un discurs cu accente teoretice subliminale despre **relația creator — creație**, în care *cronica*, adică *opera,* este suficientă sieși, anulând autoritatea creatorului ei, știut fiind de la Flaubert că ***omul nu este nimic, opera este totul***.

Existând *ab initio,* dar abscons, **scribul** apare explicit în *Ucenicul neascultător*, într-un **amplu monolog** care instituie **autoritatea diacului ca martor (spectator) al realității** pe care o închide în cărțile sale prin **cuvânt**, transgresând spațiul și timpul. Eugen Simion dezaproba citarea acestui monolog, chiar dacă îl califica *de mare efect*, considerând că atenția criticii nu trebuie să fie cantonată în acest punct, din moment ce „există și alte discursuri ale autorului în acest vast discurs care sparge cronologia evenimentelor și unghiurile de vedere”[4]. Este de necontestat *pluralitatea instanțelor narative*, dar monologul devine indispensabil unei analize care are în vedere perspectiva autorului asupra creației, oferind **o viziune inedită** prin această *parabolă a scribului* pentru care **realitatea există în măsura în care poate fi descrisă**.

George Bălăiță face **elogiul scribul și al uceniciei** sale, din care nu lipsește **orgoliul plăsmuitorului**, conștient că are capacitatea de **a răzbi spre eternitate** prin durabilitatea operei sale, astfel că numele său *o să-l poarte Secolii din gură-n gură*. **Scribul** este expresia **inițiatului desăvârșit, așezat sub semnul neascultării,** ceea ce îi conferă autenticitate. În timp ce totul este supus vremelniciei, numai *ce este scris rămâne cu adevărat*, ca dovadă a tot ceea ce *a fost*. **Papirusul**, **cerneala** și **pana — *uneltele de scris* —** au o însemnănate neobișnuită, fiind obiecte care capătă valențe ritualice în această formă de instruire, *scriptică* pentru că „ucenicia inițiază într-o știință eternă, cu valoare de mărturie peste timp”[5]. *A scrie* este **puterea**, dar și **plăcerea** scribului, iar lumea un mare spectacol la care asistă detașat și pe care îl cuprinde într-un *sul de papirus*, atent la toate amănuntele.

La un alt nivel de înțelegere, **scribul este un *alter ego* al romancierului George Bălăiță,** care păstează convingerea că „puterea mea e să descriu lumea. […] Cauzele, și motivațiile, și tot felul de implicații psihananalitice și psihologice, abisale etc, nu mă interesează direct. O spun deseori: dacă descrierea mea conține cauze și motivații, tot felul de

[2] *Ibidem*, p. 354.
[3] *Idem, Ucenicul neascultător*, Editura Albatros, [București], [1977], p. 11.
[4] Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. III, [Casa de editură «Litera»], [Chișinău], 1998, p. 45.
[5] Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, vol. I: *Cucerirea tradiției*, Editura Cartea Românească, [București], 1985, p. 573.

BDD-A21776 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:28 UTC)

explicații de care te izbești zilnic și pe care le visezi noaptea, atunci cu atât mai bine. Dacă nu, înseamnă că am ratat, că am pierdut pariul; miza este însă foarte mare”[6]. În această ordine de idei, **între realitate și ficțiune se stabilește o relație insolită**, autorul menționând că „pentru mine, literatura e un mod de a fi. Realitatea e un punct de plecare, dar atât, pentru ficțiunile mele. Eu cred în forța suavă a imaginației. Fără creativitate, fără harul de a gândi «pe cont propriu» lumi imaginare, care includ, dar depășesc enorm cotidianul, te duci numai la vale, nu urci nicăieri. […] Până una alta, eu scriu. Mă lepăd de aroganța persoanei întâi singular, mă feresc de ipocrizia persoanei a doua plural. Ca și cum mie nu mi se întâmplă nimic și totul se întâmplă celorlalți. Am în mine ceva de debutant, nadăjduiesc, bine temperat! Unul care nu se grăbește. Unul care scrie ceva fără început și sfârșit. Cine știe, poate fac parte dintr-o *scriere* absolută, poate sunt un ucenic al Scribului. Scriu tot timpul, dar nu sunt grafoman. Public foarte puțin. Mai degrabă din instinct decât dintr-un «program» ”[7]. *Ucenic al scribului* sau chiar scribul însuși, George Bălăiță are *harul de a inventa lumi*, care trăiesc datorită unei forțe epice neobișnuite, impusă prin tehnica detaliului într-o ficțiune cu intenția de *a depăși cotidianul*, de a surclasa realitatea, păstrând-o doar ca un reper exterior asupra căruia imaginația acționează până când i se substituie.

O **replică a scribului** este *ajutorul de chirurg*, un aventurier în Țara Nimănui care năzuiește să scrie „[…] cartea vieții mele, maxima: *o poveste pentru nimeni, despre nimic*”[8], dar care se împiedică de *pragul primei fraze*, astfel că el „[…] nu scrie. El este mai degrabă socratic”[9], gândind o operă utopică *pentru nimeni, despre nimic*. Personaj, *alter ego* al autorului sau reper teoretic, **scribul** dă măsura convingerilor literare ale lui George Bălăiță, într-un discurs în care, dincolo de accentele teoretice, se disting *plăcerea diabolizantă* a scrisului și talentul unui scriitor încrezător în ideea că *literatura este un mod de a fi* astfel că, până la urmă, „pentru mine, scrisul este chiar viața mea. Știu că așa ceva nu se mai poartă, este perdant, caraghios, imatur. Nu mai pot schimba însă nimic. Sunt un produs al lumii inventate de mine”[10].

Arta de a scrie este apanajul scribului care, cu abnegație, redă tot ceea ce se întâmplă, convertindu-se într-un veritabil *discipol al realității*, pe care o supune prin *forța imaginației*. Cu toate acestea nu își arogă dreptul de a osândi, de a critica ceea ce (de)scrie, privind totul cu *ochi reci* întrucât „nu judec oamenii și lucrurile. Le dau doar un nume. Felul meu de a vedea lumea este să o povestesc. Cauze și motivații? Nu le numesc. Ele se găsesc oricum în poveste. Ele sunt ADN-ul poveștii. Dacă nu, povestea se uită, nu există. Dar eu nu lucrez în laboratorul unde se «analizează» povestea. Nu sunt nici «inventatorul» poveștii. Nici «stăpânul» ei. Eu sunt scribul. Un fel de administrator sau distribuitor al poveștii omului, a lumii care nu este proprietatea nimănui. Nici măcar a celui ce s-a numit pe sine «proprietar unic» al unui oarecare ținut Yoknapatawpha, imaginat se pare de el însuși, un anume William Faulkner din New Albany […]”[11]. Aceste *atribuții ale scribului*, de *a administra* sau *a distribui* povestea, explică opțiunile lui George Bălăiță care, deși creează un topos **— Albala —** nu se declară stăpânul acestuia, imprimând o anume detașare față de operă, aceasta fiind suficientă sieși datorită *poveștii*, departe de orice urmă de vanitatea a autorului. Cu alte cuvinte, **a povesti este esența oricărui text scris**, miza fiind aceea de a supune investigației cotidianul, într-**un exercițiu neîntrerupt în *arta de a scrie***. Indiferent ce scrie, George Bălăiță are întotdeauna

[6] George Bălăiță, *Plăcerea scrisului mă diabolizează!*, interviu consemnat de Iolanda Malamen, inclus în vol. *Opere III, Marocco (II)*, Cronologie de Marilena Donea, Editura Polirom, [Iași], 2011, p. 432.
[7] *Idem, Fără harul de a gândi pe cont propriu lumi imaginare, care includ, dar depășesc cotidianul, te duci numai la vale, nu urci nicăieri,* interviu consemnat de Ion Simuț, inclus în *op. cit.*, p. 378.
[8] *Idem, Domino*, inclus în *op. cit.*, p. 50.
[9] *Idem, Sunt un produs al lumii inventate de mine*, interviu consemnat de Ioana Revnic, inclus în *op. cit.*, p. 472.
[10] *Ibidem*, p. 457.
[11] *Idem, Domino*, inclus în *op. cit.*, p. 58-59.

BDD-A21776 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:28 UTC)

același scop, mărturisind în acest sens că „îmi place să cred că tot ce scriu (chiar și o scriosare ocazională) este un exercițiu de pr**oză**. Păstrat sau aruncat la coș. Ținta este una singură: **arta prozei**. […] Sugestia, dar și «expresia» vin din Pessoa. Proza, crede el, este «maxima», peste muzică și poezie. Așadar o proză elaborată, un «sistem» care include toate genurile literare. Dacă nu cumva le desființează! Mi-ar plăcea să fiu citit în grila asta. Nu propun un model, doar imi exprim propria natură. Natura mea îmi forțează mâna, mă ispitește să observ și să «notez» tot. Sistemul mă obligă să aleg ce trebuie. Câteodată îmi iese! Arta prozei nu este o judecată de valoare. Este doar un test de rezistență. Etc."[12].

Chiar dacă nu propune un model de interpretare, *o grilă*, George Bălăiță sugerează **o receptare laxă a operei** sale **—** viabilă în contextul contemporan **—** dincolo de ceea ce înseamnă rigoarea unui anume gen literar, menționând că „publicistica mea […] este o formă a prozei mele. Cu absențe și ezitări, cu teamă și siguranță, convins că sunt cel mai bun de pretutindeni (!) sau un nătărău care a făcut cea mai nepotrivită alegere"[13]. Privită din această perspectivă, **opera devine un necontenit *test de rezistență* dat în fața hârtiei** și din care *arta de a scrie* are mereu de câștigat. Evident, nu trebuie să se înțeleagă de aici că între paginile de proză și cele de publicistică scrise de George Bălăiță se poate pune, fără ezitare, semnul egalității. Păstrând proporțiile, **publicistica este o expresie din *ars scriendi***, un exercițiu pe care autorul îl practică datorită aceleiași *plăceri diabolizante* a scrisului.

Vorbind despre **primele povestiri publicate**, care doar anunțau *un scriitor talentat,* George Bălăiță le recunoaște limitele, menționând că „[…] toate erorile și confuziile din primele povestiri îmi aparțin în exclusivitate! Nu aveam un program estetic «personal»; mișcarea literară a timpului, ea însăși nu avea unul clar. Ceea ce se teoretiza era în general fals. «Moralmente» eram un om al timpului meu. Am vrut mereu să fiu un om al timpului, să epuizez toate experințele cu putință. Am înțeles destul de târziu că, dacă literatura nu ia naștere organic (și cu specificul ei care omologhează realitatea, dar e *altceva*) din experiența trăită total, asimilată și nu înghițită în silă, șansele ei scad considerabil… «Esteticește» nu prea știam ce vreau. Dar aveam instincte bune"[14]. Chiar și *fără program*, dar avându-l drept model pe eroul lui Lermontov - Peciorin - tânărul *scriitor talentat* înțelege *substanța organică a literaturii* și fără să se izoleze într-un *turn de fildeș*, alege să își asume existența ca *un cumul de experiențe fundamentale,* înaintea celei literare. Cu **imprecizia inerentă începutului** *unui scriitor care nu a știut încă din leagăn că va face literatură*, primele proze ale lui George Bălăiță merită să fie supuse unei analize de profunzime, chiar și pentru a sesiza **matricea operei de mai târziu** care a surprins, în timp ce, în accepțiunea criticii, cele dintâi texte rămân numai „exerciții de digitație literară"[15]. În replică sau, prea mult spus, acrimonios, George Bălăiță alege ca subtitlu pentru volumul *Gulliver în Țara Nimănui* (1994) sintagma *exerciții de arta prozei*. Volumul include **texte eteroclite cu valențe confesive** și aduce un plus de culoare *portretului provincialului*, care — utilizând un termen specific sportului, atât de familiar autorului — *se antrenează în arta prozei*.

Așadar, *formula epică* abordată mai târziu, care a făcut exegeza să regândească locul pe care George Bălăiță îl ocupă în literatură, vine după intense *exerciții de arta prozei*. Astfel, ancheta asupra morții lui Antipa din *Lumea în două zile* și cronica Adamilor din *Ucenicul neacultător,* sunt două expresii ale epicului în care *scribul — cronicarul* are rolul esențial. La acest nivel al *(non)implicării naratorului în poveste*, Ioan Holban propune o scindare a operei

[12] *Idem, Sunt un produs al lumii inventate de mine*, interviu consemnat de Ioana Revnic, inclus în *op. cit.,* p. 474-475.
[13] *Ibidem,* p. 474.
[14] *Idem, Cubul este gândit. Sfera e ivită din neant*, interviu consemnat de Tania Radu, inclus în *op. cit.,* p. 322-323.
[15] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române:5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, [Pitești], [2008], p. 1149.

BDD-A21776 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:28 UTC)

lui George Bălăiță, decelând „[…] două etape distincte: prima perioadă, aceea a volumelor *Călătoria* (1965), *Conversând despre Ionescu* (1967) și *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte* (1968) este marcată de prezența naratorului ca demiurg, creator omniscient; a doua etapă, aceea a romanelor *Lumea în două zile* (1975) și *Ucenicul neascultător* (1977), afirmă integrarea naratorului în discurs, refuzând, implict, omniscineța autorului clasic"[16]. Este o tipologie literară pe care Holban o analizează pe larg în studiul său, subliniind că „[…] proza lui George Bălăiță, ale cărei coordonate principale se precizează pe traiectul parcurs de la volumul de debut, *Călătoria* și până la romanul *Ucenicul neascultător,* propune, în esență, o nouă modalitate de cunoaștere a lumii, a realității obiective. Astfel, atât manifestarea personajului în narațiune, cât și demersul naratorului însuși constituie o viziune de esență fenomenologică asupra lumii, care afirmă primatul subiectivității. […] Primatul precepției subiectivității înseamnă primatul experienței lumii pe care se întermeiază ideea de adevăr: *a percepe* devine echivalentul lui *a descoperi* (a crea) și *a da sens* lucrurilor"[17].

Așadar, se observă o *altfel* de percepție a lumii, de *investigare a realului*, apelând la resorturile senzoriale ale ființei, care **fundamentează realitatea prin puterea cuvântului**, prin *arta de a vorbi* și *arta de a scrie*. În spiritul aceleiași discuții, Ioan Holban sesizează o **corespondență între *gând, vorbă și cuvânt***, ca principii ordonatoare ale narațiunii, dar și ca elemente fundamentale care lămuresc identitatea personajelor lui George Bălăiță, astfel că „pentru Chirică Samca sau Rafael Finți, *a fi înseamnă a vorbi*: «Vorbesc, deci exist!»; pentru Artimon sau Palaloga, *a fi înseamnă a gândi*: «Nu se gândise, deci nu existase»; pentru Naum, personajul focal al ultimului roman, *a fi înseamnă a numi* (a înfăptui): «Eu sunt aici vorbă, suflare. Faptă ești tu cu povestea ta scrisă. Scrie.»"[18].

Extrapolând, pentru George Bălăiță ***a fi* înseamnă *a (de)scrie***, *a nota tot* cu o deosebită *vocație a amănuntului*, sondând realitatea într-un discurs în care *arta de a scrie* este *miza scribului stăpânit de dorința de a cuprinde totul prin cuvânt*. Proze scurte, texte confesive sau ample construcții epice, toate sunt ieșite din aceeași viziune a unui scriitor pentru care **esența cotidianului se stabilește prin cuvânt și se închide într-un papirus,** un scriitor convertit într-*un diac al realității* cu solida convingerea că doar *ce este scris rămâne cu adevărat*.

Bibliografie

Bălăiță, George, *Lumea în două zile*, Editura Eminescu, București, 1975.
Bălăiță, George, *Ucenicul neascultător*, Editura Albatros, [București], [1977].
Bălăiță, George, *Opere III*, *Marocco (II)*, Cronologie de Marilena Donea, Editura Polirom, [Iași], 2011.
Holban, Ioan, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, [București], 1987.
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române: 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, [Pitești], [2008].
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. III, [Casa de editură «Litera»], [Chișinău], 1998.

Aknowledgement: *Această lucrare a fost cofinanţată din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).*

[16] Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, [București], 1987, p. 137.
[17] *Ibidem*, p. 142.
[18] *Ibidem*, p. 144.

BDD-A21776 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:28 UTC)